

Kuva-yı İslahiye'nin Musul ve Kerkük'teki Faaliyetleri

Activity of Kuva-yı İslahiye in Mousul and Kerkukh

Nuri YAVUZ

G.Ü, Gazi Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi ABD, Ankara -TÜRKİYE

ÖZET

Osmanlılar devrinde Musul ve Kerkük'teki başlıca sorunlar aşiret kavgaları, dini farklılık taşıyan grupların çıkardıkları olaylardan ibaret olmuştur. Osmanlı Devleti 19. yüzyılın ikinci yarısında bölgedeki problemleri çözerek düzeni sağlamayı son bir defa daha denemiştir. Kuva-yı İslahiye bu işte en önemli vazifeyi üstlenmiştir.

Fırka-i İslahiye'nin Çukurova ve Güneydoğu Anadolu'daki başarılı iskân ve askeri faaliyetlerinin dışında Musul ve Kerkük'teki faaliyetleri de günümüzde daha da önemli bir hale gelmiş bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kuva-yı İslahiye, Fırka-i İslahiye, Musul, Kerkük

ABSTRACT

The major problems in Mousul and Kerkukh in Ottoman era were clashes between clans and skirmishes caused by the groups coming from different religions . The Ottomans made one final attempt to solve the problems and reestablished the harmony in the second half of the 19th century . Kuva-yı İslahiye assumed an important role in this process .

As well as the successful settlement and military activities in Çukurova and Southeast Anatolia the activities of Fırka-i İslahiye in Mousul and Kerkukh have become important today .

Key words: Kuva-yı İslahiye, Fırka-i İslahiye, Mousul, Kerkukh

1. Giriş

Musul ve Kerkük civarına Türklerin gelmesi IX. yüzyılda Abbasi halifeleri Memun ve Mutasım devrinde olmuştur. 1055 yılında büyük Selçuklu sultanı Tuğrul Bey'in Bağdat'a gelmesiyle Irak coğrafyasının içinde bulunan Kerkük ve Musul da Türklerin hakimiyetine geçmiştir.¹ Öyle ki, IX. yüzyıldan itibaren bu bölgede Türklerin yurt tutmaya başladıkları bilinmektedir.

Bölge Selçuklulara bağlı bir melikler eliyle yönetilmeye devam etmiştir. Musul valileri Selçuklular zamanında Doğu Akdeniz kıyılarına kadar olan coğrafyada etkili olmuşlardır. Türkiye Selçukluları ve Osmanlılar döneminde de bu coğrafyanın stratejik önemi devam etmiş, Osmanlı Devleti bölgede huzur ve asayiş sağlamak için her türlü hukuki ve askeri tedbiri alarak tarihte bölgede en uzun hüküm süren devlet olmayı başarmıştır.

Osmanlılar devrinde Musul ve Kerkük²'teki başlıca sorunlar aşiret kavgaları, dini farklılık taşıyan grupların çıkardıkları olaylardan ibaret olmuştur. Osmanlı Devleti XIX. yüzyılın ikinci yarısında bölgedeki problemleri çözerek, düzeni sağlamayı son bir defa daha denemiştir. Kuva-yı Islahiye bu işte en önemli vazifeyi üstlenmiştir. Buna göre; birinci olarak Musul ve Kerkük'te dini karışıklığa sebep olan gruplar ya İslam akidesine girecekler ya da bölgede uygun görülen bir yere gönderilerek orada yaşamaları sağlanacaktı. Diğer taraftan bu gruplar devlete en çok isyan edenler oldukları için itaatleri de bu suretle sağlanmış olacaktı. İkinci olarak, konar-göçer vaziyetteki aşiretler belli yerlerin dışına çıkmayarak yerleşik hayata geçecekler, diğer şehir ve karye ahalilerini rahatsız edecek göçme faaliyetinden vazgeçeceklerdi. Böylece iskan edilmeleri sağlanmış olacaktı.

¹ Ekrem PAMUKÇU: Bağdat'ta İlk Türkler, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1993; Ahmet GÜNDÜZ: Osmanlı İdaresinde Musul(1523-1639), Elazığ, 2003, s.9.

² Kerkük'teki aşiretler için bkz. H. 951 Tarihli Kerkük Livası Mufassal Tahrir Defteri(1544, Kanuni Devri), No: 111, Ankara, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyud-ı Kadime Arşivi(Transkripsiyonu Ankara, 2003).

2. Kuva-yı Islahiye'nin Musul ve Kerkük'teki Faaliyetleri

Kuva-yı Islahiye hakkında bazı bilgiler verecek olursak, Kuva-yı Islahiye yakın tarihimizde Güney Anadolu, Suriye ve Irak bölgesinde faaliyetlerde bulunmuş bir Osmanlı ordusunun adıdır. Bu ordunun kurulması 1853 Kırım Savaşı'na kadar uzanmaktadır. Kırım Savaşı sırasında çekilen asker sıkıntısı sebebiyle Çukurova yöresi ahali ve aşiretlerinden Osmanlı Devleti asker talep etmişti. Ancak aşiretler bu emre karşı gelmiş ve asker vermemişlerdi.³ 1856 harbi sonrasında Osmanlı Devleti bölgedeki isyancı hareketler yapan aşiretleri tenkil ve tak'ud etmek amacıyla harekete geçmiştir. Nihayet bu iş Çukurova'dan Musul ve Kerkük'e kadar olan sahada yayılmıştır.

Kuva-yı Islahiye ordusu fırkaları Musul ve Kerkük şehirlerinde de bulunmaktaydı. Burada görev yapan fırkalar askeri işlere bakan Çukurova'daki Derviş Paşa ve halkla ilgili işleri yürüten Ahmet Cevdet Paşa ile haberleşmekte idi.⁴ Kuva-yı Islahiye'de 7 tabur Balkan askeri, 1 tabur Girit askeri ve hassa ikinci süvari alayı bulunmakta idi. Toplam kuvvet sayısı 15 bin piyade, iki alay süvari ve 500-600 civarında Çerkez-Gürcü atlılarından oluşmaktaydı.

Fırka-i Islahiye'nin Çukurova ve Güneydoğu Anadolu'daki başarılı iskan ve askeri faaliyetlerinin dışında Musul ve Kerkük'teki faaliyetleri de günümüzde daha da önemli bir hale gelmiş bulunmaktadır.

Yıldız Mükiye Tarihi Vesikaları Numara: 65/115'e göre⁵, Kuva-yı Islahiye kumandanı Ömer Vehbi Bey bölgeden toplanan aşar vergisinin 40 bin gurusuna kendi askeri birliklerinde sarf olunmak üzere el koymuş, karşılığında kendi senedini Musul Defterdarlığı'na bırakmıştır. Bu durum Musul Vali vekili ve Defterdar tarafından Merkeze bildirilmiş Defterdarlık Paşa'nın böyle bir yetkisi bulunmadığını bildirerek hakkında tahkikat yaptırmıştır. Ayrıca Vehbi Paşa birçok İslam ahaliyi hapse attırarak, bu durumda ahali mektuplar yazarak durumu Derviş Paşa'ya ve Payitahta bildirmiştir.

³ Nuri YAVUZ: Fırka-i Islahiye'nin Antakya'daki Faaliyetleri, s.102.

⁴ Ahmet Cevdet Paşa, Maruzat, Haz: Yusuf Halaçoğlu, İstanbul, 1980, s.113.

⁵ Yıldız Mükiye Tarihi Vesikaları(YMTV) Numara: 65/115

Maliye Nezareti Ömer Paşa'nın el koyduğu 40 bin guruşu O'ndan geri almış ve bir daha böyle hukuka mugayir hareket edilmemesini istemiştir(7 Temmuz 1892). 28 Temmuz tarihli Dahiliye Nezareti'nden Derviş Paşa'ya gönderilen yazıda⁶ Ömer Paşa hakkında aşar toplama meselesi ile ilgili olarak nihai karar da yer almıştır. Buna göre Ömer Paşa'nın aşar toplaması bir suç olmakla birlikte bu defalık mazur görülmüş, ancak bundan sonra kanuna aykırı davranmaması istenmiştir. Buradan da anlaşıldığı üzere Kuva-yı Islahiye ekonomik olarak bir selahiyete sahip olmamış sadece intizamı sağlamak ve iskan politikalarının ziyansız bir şekilde yapılmasına çalışmakla yükümlü olmuştur.

23 Temmuz 1892 tarihli Ömer Vehbi Paşa'nın Seraskerlik makamına gönderdiği telgrafta⁷, Sincar'daki Yezidi taifesinin isyan ettiği, Kuva-yı Islahiye, Kuva-yı Zabıta ve Kuva-yı Nizamiye ile bu eşkiya grubu arasında çıkan çatışma sonunda 30 bin kişinin yaralandığı ve birçok kişinin öldüğü, askerlerden 2 onbaşının şehit düştüğü ve 4 neferin yaralı olduğu bildirilmiştir. Bu sırada bölgede asayiş sağlamaya üzere Kerkük ve Musul'dan süvari ve piyade asker geldiği, bunlarla birlikte bir dağ topunun da Sincar'a getirildiği bildirilmiştir. 29 Temmuz 1892 tarihli ve 16 Ağustos 1892 tarihli Kuva-yı Islahiye kumandanı Ömer Vehbi Paşa'dan Yaver-i Ekrem Derviş Paşa'ya çekilen şifreli telgraflara göre⁸ Sincar ve Musul bölgesindeki bazı aşiretler ve ahali başlangıçta bölgedeki islahat ve düzeni sağlamak amacıyla yapılan iskanlardan rahatsızlık duymuş ve nüfus yazımı sırasında taife-i nisanın sayıldığını da ileri sürerek Sincar'daki hükümet konağı önünde bir gösteri düzenlemek amacıyla toplanmışlardır. Ancak 27 Temmuz 1892 tarihli Ömer Vehbi Paşa'dan Dahiliye Nezareti'ne çekilen telgrafnamede⁹, Vehbi Paşa durumu açıklayarak, böyle bir girişimde bulunulmadığını ilan etmiş ve halkın galeyana gelmesine sebep olan Musul meclis-i idare azasından Sait Bey ve Hakkızade Mehmet Bey ile habercisi ve Çerçi Yusuf, Hasan, Abdullah ve İshak Efendilerle, Mufassal Süleyman Bey ve Hüseyin Efendi ve meclis-i idare başkatibi Rauf Efendi'nin

⁶ YMTV No: 65/115

⁷ YTMV No:65/115, s.4-4a

⁸ YTMV No:65/115, Adet:4, YMTV No:65/115, s.2-2a

⁹ YTMV No:65/115, s.6-6a

görevlerinden azledildiğini bildirmiştir. Buradan anlaşıldığı kadarıyla Kuva-yı Islahiye'nin bölgeye gelmesi buradaki düzen sahiplerini ve resmi erkanı rahatsız etmiş görünmektedir. Elimizde görevlerinden azledilen bu kişilerin Ömer Paşa'yı, Derviş Paşa'ya şikayet eden yazıları bulunmaktadır. Oysa, Kuva-yı Islahiye'nin bulunduğu Musul ve Kerkük gibi yerlerde problemlerin kaynağı esasında bu gibi şahıslar idi. Bunların değiştirilerek yerlerine iskan politikalarını benimseyen ve bölgeyi tamamen birlik ve asayişe kavuşturan gelişmelere uyumlu kişiler getirildiğini görmekteyiz. Böylece bölgede asayiş berkemal olmuştur. Bundan sonra Çukurova'dan başlayarak bütün Güneydoğu Anadolu ve Musul-Kerkük yöresi Kuva-yı Islahiyenin hem askeri hem de sosyal düzenine kavuşmuştur denilebilir. Ayrıca telgraflarda Şam, Halep, Diyarbakır, Bitlis, Van, İran ve Rusya taraflarında yaşayan toplam 100 bin haneyi geçkin Yezidi taifesinin itikatlarını düzelterek İslam akidesine girmeyi kabul ettikleri anlaşılmaktadır. Burada dikkati çeken bir nokta Osmanlı Devleti bölgedeki barış ve huzuru sağlamak amacıyla dini bütünlüğü sağlamaya çalışmış, göçebe haldeki toplulukları iskan etmeye çalışmıştır.

23 Temmuz 1892 tarihli vesikadan da anlaşıldığına göre¹⁰ Osmanlı Devleti bölgeden zaten aşırı düzenli bir şekilde toplayamamakta idi. Buradaki vergi vesair düzen işlerini sağlamak üzere Kuva-yı Islahiye bölgeye gönderilmişti. Birçok köy ve ahalinin iltizam hakkı olmayan mütegalibe ve ağaların yedinde olması hukuka mugayir bir durum idi. Ömer Vehbi Paşa bölgeye geldikten sonra bu meseleyi de halletmeye çalışmıştır.

28 Temmuz 1892 tarihli telgrafnamede¹¹ Yezidilerin dini ve dünyevi liderlerinin kendiliklerinden gelerek Kuva-yı Islahiye'ye tabiiyet arz ettikleri Musul, Kerkük ve Sincar'daki asayişin berkemal olduğu bildirilmiştir.

29 Temmuz 1892 tarihli Musul Vali Naibi Sıdkı Bey'den Derviş Paşa'ya gönderilen telgrafnamede¹² Ömer Vehbi Bey'in yönetiminden şikayetçi olmadığı ve eğer bir tahkikat memuru gönderilerek olaylar yerinde gözlenir ise durumun Kuva-yı Islahiye

¹⁰ YTMV No:65/115, s.4-4a

¹¹ YTMV No:65/115, s.20-20a-20b

¹² YTMV No:65/115, s.13-13a

lehine olduğu beyan edilmiştir. Ancak bütün bu memnuniyet belirtilerine rağmen Osmanlı Devleti Ömer Vehbi Paşa'nın kanuna hilaf bir şekilde halktan öşür toplaması ve esirler ile bazı suçluları salıvermesinin sebebini araştırmış, durumu halktan ve Musul'daki devlet görevlilerinden sorarak tahkik etmiştir. Bu tahkikat sonunda Ömer Paşa'nın yaptıkları mazur görülerek, bundan sonraki faaliyetlerde kanuna mugayir harekette bulunmaması istenmiştir.

Yine 29 Temmuz tarihli seraskerlik makamından Derviş Paşa'ya gelen bir telgrafta¹³ Musul Kuva-yı İslahiye kumandanı Ömer Vehbi Paşa'nın usulsüzlüklerinin düzeltilmesi istenmiştir. Özellikle cinayetle suçlu 20 bin nefer mecusinin salıverilmesi hadisesi Serasker Rıza Paşa'nın dikkatini çekmiş bu mahpusların tekrar hapsedilmeleri istenmiştir. Ömer Vehbi Paşa ise bu salıverme olayının sebeplerini izah eden telgraflar göndererek Derviş Paşa'yı ikna etmeye çalışmıştır.

3. Sonuç

Bu çalışmamızın en önemli sonuçlarından biri 19. yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti'nin egemen olduğu coğrafyada karşılaştığı geleneksel sorunların niteliğinin değiştiği gerçeğidir. Osmanlı Devleti'nin en zor dönemi olan bu dönemde, devlet bir taraftan dış sorunlarla boğuşur ve ciddi toprak kayıpları yaşarken, bu toprak kayıplarının sonucunda doğal olarak gelirleri de azalmaktaydı. Bu bakımdan yeni kaynakların devreye sokulması devletin varlığını sürdürebilmesi için hayati önem taşımaktaydı. Bunların “yeni fetihler” yoluyla gerçekleşmesi artık mümkün değildi. Dolayısıyla “Memalik-i Osmaniye” nin kaynaklarını harekete geçirmek elzem hale gelmişti. Ama bu da hayli zor, masraflı ve sancılı olmuştur. Esasen bu dönüşümü sağlayabilecek dinamizm de kaybedilmişti.

Bir bakıma, Fırka-i İslahiye'nin kuruluş amacı ve faaliyetleri bu kaybedilen dinamizme de bir örnek teşkil etmektedir. Belgelerden anlaşıldığı üzere Osmanlı Devleti Musul ve Kerkük yöresinde iskan faaliyetini başarılı bir şekilde yapmıştır. Ancak bu iskan faaliyetleri sırasında bir takım eşrafın rahatsız olarak şikayetlerini üst makamlara

¹³ YTMV No:65/115, s.2-2a

Yaver-i Ekrem Hazret-i Şehriyari Derviş Paşa Hazretlerine

Birkaç aydan beri Ferik Ömer Paşa Hazretlerinin ıslahat namıyla vilayetimizde vukua gelmekte olan icraatı efkar-ı adile-i şehriyarilerinin kafil olduğu adaletin ve akıl ve hikmetin külliye hilafında bir takım taharriyattan bigayri umur vatanımızın bazı yerleri insan kasaphanesi şeklini bağladı. Her türlü taaddiyat ve mezalimden masun olan devr-i celil-i Faruk şiarlarının sahaif-i tevarihini hun mazlumata ile lekedaredecektir. Beyhude yere isale-i dima' olunuyor. Kavanin-i münife hükümsüz gadrıdır. Virgan mercisiz, erbab namusu ümitsiz bir hale geldi. Sezavar-ı şefkat-i seniyye olan fukaranın akvan-ı yevmiyesini sattırarak haklı haksız topladığı akçeleri bir takım israfata verdi. Arazimizin kısım-ı küllisi ziraatsiz, ahalimiz de tahammülsüz kaldı. Eşkya, hırsız, müftehar ve ashab-ı sadakat müşarun ileyhın mezalimine esir oldu. Memurin-i hükümet müşarun ileyhın hareket-ı müstebidanesine alet kesildi. Ebvab-ı adalet gadr virgan ve mazlumanın feryadları için kapandı. Arz-ı hakayıkla mükellef olan vali-i vilayet sair bendegan-ı saltanat-ı seniyye müşarun ileyhın şerrinden ihtiyar-ı sükut ettikten başka, bir takım icraat-ı tahribanesini teshil ve makamat-ı aliyeye karşı tasdik ve tadile de mecbur oldu. Canımız, malımız, itibarımız, evladımız tehlikede kaldı. Bu hallerin aşr-ı muaşirini atebe-i ulya-yı hazret-i hilafet penahilerine arz ile bu derd-i hatırnagaha devasaz olacak bir irade-i seniyye-i şahanelerinin istihsaline büyük memurlar da cüret edememeye başladı. Halini arz etmek isteyen mağdurlara birer kulp takarak ıstılahtan men' olmak üzere atmak ve haklarında cebren şahid-i zor tedarik eyleyerek onları ref'-i şekvadan men' eylemek suretiyle kaffe-i erbab müracaata meftuh olan bab-ı adalet ve refet mülukanelerini seddettirdiği için halen ahval-i cariye layıkıyla vasil-ı sem'-i şahaneleri olamayıp kendisi de makamattan telakki eylediği iradatı tenfiz etmeyerek hodserane, müstebidane muamelata devam ediyor ve suret-i cebriyede haşin haline dair ahaliye mazbatalar yazdırıyor. Şevketmeab efendimize davet-i Hayriye ile meşgul olan teba-i sadıkaneleri şu icraat-ı tahriri iradat-ı seniyye mülkdarilerine atf u isnad ile yüz binlerce mazluminin inkisarını davet etmek hıyanetini ihtiyardan çekinemedi. Her biri hitta-i Irakiye gibi nezaket ve ehemmiyet-i bedihi olan bir kıt'a-i cesimiyeyi kariben herc ü merc içinde bırakacak ve izalesi bilahere devletçe düşvar olacak bir takım hadisat

ve mesail-i siyasiye tevellüdünü müstelzim bir çok tedabir-i gayr-i ma'kulenin tesirâtı halen hüküm fermadır bu mahzur-u siyasiyi görüp de sükut eyleyen memurin-i devletin müşarun ileyhten adeta havf etmeleri esbabı bilinmiyor ise de mabeyn-i hümayun-ı mülukaneleri erkan ve bendeganından bir iki zat-ı azam buyurularak icra-yı tahkikat ve muhikkane bakarlar ise tesadüf eyleyecekleri asarın işbu maruzatımızı maaziya deten teyit eyleyecekleri muhakkaktır. Burası müşarun ileyhın nüfuz-u istidatkarisi altından çıktuktan sonra ketm-i hakayık etmeyecek bir vasıta ile icra buyurulacak tahkikat-ı maruzatımızı tasdik etmez ise kanunun en ağır cezasına kendimizi layık görürüz buraca cereyan eden ahval müelleme-i hunkaranenin maddeten tayiniyle mufassalan arzına adem-i cüretimiz müşarun ileyhın cümlemize icra edeceği işkencelerden ziyade hakayık-ı umurun şimdi siyaseten arzu olunamayacak ve kaleme alınması sanat-ı ubudiyetimize muvafık edemeyecek fezahatlerden madud olması mülahazasından neşet eylemiştir. Mamafih ferman buyurulur ve can ve malımız müşarun ileyhın tasallutundan bairade-i seniyye temin edilir ise ale'l-infirad tayin-i hakayıka kullarınız hazır olduğumuz gibi müşarun ileyh buradan ve mevki'-i iktidardan kaldırılınca yani işten el çektilerle ıslahatın hareketını efkar-ı mülukaneye tatbik eden sahib-i vicdan bir kumandan tayin buyurulunca, mağduriyet-i isbat-ı müddeaya müheyyadır. Zaten veli nimet-i cihan ve şehriyar-ı adalet nişanın iradatına atf ile bir takım nüfusun idamına ve bir çok hanmanların söndürülmesine cüret eden Ömer Paşa'dan hıttai Irakiyenin ıslahatını intizar etmek ve şunu yaptım bunu ettim diye makamat-ı aliyye arz eylediği ıslahat-ı kazibe ve mevhumeye inanmak zamanı geçmiş olduğundan şimdiye kadar arz-ı hakayıka kimse cüret etmemiş ise de göz göre göre vatanımızın esasını yıkmaya çalışan müşarun ileyhın baltaları ciğerimizi cerihadar ederek cümlemizin hukuk-u meşruamızı paymal eylediğinden melce-i mazlumata olan atebe-i aliye-i şehriyarilerine cümleten arz-ı dehaletle vatanımızı ateş-i mezalimattan artık tahlis edecek bir tedbir-i müessire müracaatla burada iade-i adalete arz ve hakayıka cüretimizden dolayı müşarun ileyhın tasallutuna hedef olan can ve malımızı ba irade-i seniyye hıfz ve sıyanete sezavar ve müsaade-i merhamet ade-i hilafetpenahilerini yüz binlerce teb'a-i sadıka ile gözyaşları dökerek istirham ederiz. Ancak hal u şan-ı vatanımızın son nefesi hükümünde olan iş bu feryadımızın neticesi diğer bir takım iş'arat-ı resmiye üzerine vukua geldiği vechile

alelade makamattan istilam-ı madde ile hilaf-ı hakikat alınacak cevap ile Ömer Paşa'ya icra-yı vesaya gibi müşarun ileyhçe zerre kadar tesiri olmayan bir noktada inhisar eder ise gayret-i ilahinin zuhuruna kadar intizar etmek üzere bari işbu maruzatımızın mektum tutulmasının lazım gelen bigane ferman buyurulmasını tahrirattan kendimizi alamadık. Zira müşarun ileyhin işkence ve mezalimine kimsenin takat ve tahammülü kalmadı. El aman padişahımız el aman, veli nimet binnetimiz halimize merhamet-i şahanenin imdadını şiddetle bekleriz ol babda.

fi 1 Teşrin-i Sani sene 308

Musul'da Şerif Beyzade	Musul'da Şerbetçizade	Musul'da Hacı Ali Beyzade
Mehmed Said	Hasan Rıza	Süleyman Hilmi

Bismillahirrahmanirrahim

Musul fırka-i Islahiye reisi Ömer Vehbi Paşa kulları hakkında bazı şikayâtı havi Cizre merkezinden keşide olunup merbutan arz-ı pâye-i serir muadelet-i hümayunları kılınan telgrafnamede imzaları muharrir kisanın hüviyet-i şahsiyeleri çakirlerince mechul olmakla beraber tayin-i madde edilmemesine nazaran işbu telgrafnamenin münderecatı müşarun ileyh kullarının şimdiye kadar Bâb-ı âliye ve ser asker Paşa kullarına vukuu tabii olan işaretıyla bilmuvazene ne derece makarrat-ı sıhhat ve hakikat olduğu tahkik eyledikten sonra mazhar-ı tasvib-i âli olacak surette bir kaide-i adile ve salime ittihazı her halde emr u ferman keramet-i unvan şehinşahilerine menut umurdan olmağın ol babda ve katıbe-i ahvalde irade ve ferman hazret-i valalar efendimizindir.

Fi 25 Rebiu'l-âhir sene 310 ve fi 3 Mart sene 308
Yaver-i Ekrem Derviş

BAB-I ALİ
Daire-i Umur-ı Dahiliye
Mektubu Kalemi
Aded: 34

Fırka-i Islahiye kumandanı Ferik(Korgeneral) Ömer Paşa'nın Musul idaresi azasından ve fukara-yı ahaliden bazılarını bigayr-i hakk hapsetmesi ve haklarında taaddiyatta bulunması, ahalice mucib-i heyecan olduğu beyanıyla taaddiyat-ı vakıanın nev-i istidasına dair Süryani-i Kadim Patrik Vekili İbrahim imzasıyla Mardin'den keşide olunub manzur-i ali buyurulan ve suret-i iş'ar muvafık-ı hakikat olub olmadığı tahkik edilmek üzere bairade-i seniyye-i cenab-ı hilafetpenahi 11 Ağustos Sene 1308 tarihli tezkere-i hususiye-i daveraneleriyle tevdib olunan telgrafname mutalaagüzar-ı acizi oldu. Paşa-yı müşarun ileyhin mahkum mahbuslardan yirmiye müteceviz eşkiya ve üserayı hod be hod tahliye ile beraber beher gün o kabilden ikişer üçer mahkum ve mevkufu salıvermekte ve medyunlardan bazılarının ayaklarına pranga koyup, çarşı ve pazarda teşhir eylemekte olduğu vilayet vekaletinden ve müdde-i umumilikten iş'ar olunması üzerine keyfiyet paşa-yı müşarun ileyhden sorulmuş idi. Alınan cevapta mahpusları muvakkaten salıverdiği ve sebebi de ötede beride bulunan esliha-i miriyyenin yerlerini haber vermek için olduğu ve medyunları teşhir etmesi dahi esliha-i miriyesi olanlar hakkında bir ibret-i müezze gösterilmek maksadından ileri geldiği gösterilmiş ve şu haller bi'l-vücu mugayir-i marazi-i âli bulunmuş olduğundan bu misillu hilaf-ı usul ve nizam muamelattan kemal derece tevki ve ictinab eylemesi ve vazifesinden hariç işlere karışmaması kendisine cevaben bildirildiği halde Bab-ı Ali'den sormaksızın memurlar tayiniyle nüfus tahririne kalkışıp ve taife-i nisanın dahi tahriri için emir verip bundan dolayı ahali-i memleket taife-i nisayı tahrirden afvettirmek için kendisine müracaat etmişler ise de istidatlarını kabul etmemesine mebni bera-yı şikayet ve istirham, darsaadete telgrafından keşide eylemek üzere telgrafhaneye bir cem-i mağfırin azimet ettikleri paşa-yı müşarun ileyhin görmesiyle taife-i nisayı tahrir ettirmeyeceğini kendilerine beyan ve dellaller vasıtasıyla derun-ı memlekette dahi ilan ettirmekle kalabalığı teskin edip, onu müteakip yirmi kadar müsella askerle Daire-i Hükümete bi'l-vürud tahrir-i nüfus aleyhinde ahaliye ilkaatte bulundular diyerek, Meclis-i İdareyi, Vilayet Heyetini ve memurinden bazılarını azl ve haps ettirdiği vilayet

vekaletinden bildirilmesi cihetiyle mukaddemki tahrirde bile dahil edilmeyen inas taifesinin tahrirden istisnası ve böyle tahrir-i nüfus gibi şeylerin icrasına lüzum görülür ise buraya bi'l-iş'ar irade-i seniyye-i hazret-i padişahi şerefsudurundan sonra verilecek emir üzere hareket etmesi ve aza-yı meclis hakkında dai-i mesuliyet bir hal hissolunduğu halde azl u tediplerinin usul ve kaide-i cariyeye tevfikan mercilerinden talep olunması ve bila hükm memur azl ve tevkif olunmaması hususları paşa-yı müşarun ileyhe evvel ve ahir iş'ar ve ifham olunmuş idi. Şu hallere ve bu kadar vesayaya karşı aza-yı mümaileyhin henüz taht-ı tevkifte tutulmakta olmalarına nazaran Paşa-yı müşarun ileyhin orada şiddetli ve kanun ve kaideye muhalif bir meslek ittihaz ederek tahavvürattını tahdidat ile mevki-i icraya koymakta olduğu anlaşılmış ise de kendisi müstakim ve gayyur görüldüğünden ve bu yaptığı nizamsız işler dahi umur-ı idarede vukufsuzluğuna haml olunduğundan kendisinden hüsn-i hıdmet intizariyle şimdilik vesaya ve nasayih ile idaresine çalışılmakta olduğu maruzdur. Ol babda emr ü ferman hazret-i menlehu'l-emrindir.

Fi 2 Safer Sene 1310

Ve Fi 13 Ağustos Sene 1308(1892)

Nazır-ı Umur-ı Dahiliye

(İmza)